

וַיִּכָּר - וַיִּתְנַכֵּר

וַיִּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיִּכְרָם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אֲתָם קְשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַאִין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְשֹׁבְרֵי־אֶבֶן: וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: (בראשית מב ז-ח).¹

בראשית רבה צא ו פרשת מקץ – האחים מחפשים את יוסף והוא מתנכר להם

"וירדו אחי יוסף" - בני ישראל צריך המקרא לומר.² אלא בתחילה לא נהגו בו אחוה ומכרוהו ולסוף מתחרטים ואומרים: אימתי נרד למצרים ונחזיר את אחינו לאביו? וכשאמר להם אביהם לירד למצרים נתנו כולם דעת אחת להחזירו.³ אמר רבי יהודה בר סימון: אף יוסף יודע היה שאחיו יורדין למצרים לשבור אוכל.⁴ מה עשה? הושיב שומרים על כל הפתחים ואמר להם: ראו כל מי שנכנס לשבור אוכל, כתבו שמו ושם אביו וְלַעֲרַב הַבִּיאוּ לִי הַפְתָּקִים. ועשו כך. כיון שבאו בני יעקב, כל אחד ואחד נכנס בשער שלו וכתבו את שמותם. לערב הביאו לו הפתקים. זה קורא: ראובן בן יעקב, וזה קורא: שמעון בן יעקב, וזה: לוי בן יעקב, וכן השוערים כל אחד שלו. מיד אמר להם יוסף: סתמו את האוצרות ופתחו אוצר אחד. ונתן שמותם לבעל האוצר ואמר לו: ראה כשיבואו האנשים אלו לידך, תפוש אותם ושגר אותם לפני. עברו שלשת ימים ולא באו.⁵

מיד נטל יוסף שבעים גיבורים מבית המלך ושגר בשבילם לבקש אותם בשוק. הלכו ומצאו אותם בשוק של זונות. ומה טיבן בשוק של זונות? אלא אמרו: אחינו יוסף יפה תואר ויפה מראה, שמא בקובה הוא. ותפשו אותם והביאום לפני יוסף.⁶ מיד: "ויכירם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות" מלמד שנעשה להם כנכרי.⁷ נטל את הגביע והקיש בו, אמר להם: אני רואה בגביע שמרגלים אתם. אמרו לו: "כנים אנחנו"⁸ – אם כנים אתם, למה

¹ להכיר ולהתנכר הם מאותו השורש נכ"ר וההבדל הוא בבניין, היינו, צורת הפועל. בבניין הפעיל: הכיר, ובבניין נפעל: ניכר – שניהם במשמעות סתמית או חיובית. אך בבניין התפעל מתהפכת המשמעות לשלילית שמשמעותה להיות נכרי וזר: להתנכר. (בדומה לשורש סק"ל בבניין קל שמשמעותו בבניין פיעל – סיקל, מתהפכת). בצמד פסוקים זה יש לנו ארבעה מופעים של השורש נכ"ר בשתי המשמעויות שלו, בשני צמדים: יוסף מכיר את אחיו ובה בעת מתנכר אליהם, יוסף מכיר את אחיו והם לא מכירים אותו.

² שהרי ירדתם למצרים הייתה במצוות יעקב אביהם. התשובה הספרותית היא שהמספר משתף את הקורא ומבקש להגדיל את הדרמה: מחד גיסא, תזכורת: הם האחים שמכרו את יוסף; ומאידך גיסא, אולי הפעם באו באחוות אחים.

³ כי כל אותם שנים לא יכלו לצאת לחפשו, שהרי אמרו לאביהם: "טרוף טרוף יוסף". והנה התגלגלה לידיהם הזדמנות. ואם ימצאו אותו, מה יגידו לאבא יעקב, וידו בשקר? דיה לצרה בשעתה. ונראה שהביטוי "דעת אחת" עומד כנגד הדעה האחת שלהם בעת שבצעו את מכירת יוסף ב'דעה אחת' ואף הטילו חרם על כל מי שיספר מה אירע. ראו תנחומא וישב סימן ב, מובא בסוף דברינו.

⁴ כפשוטו, עקב הרעב והבצורת, והמנהג של אנשי ארץ כנען הנתונה לחסדי הגשם, למצוא אוכל בשנים קשות כאלה בארצות השוכנות לחוף נהרות כבבל ומצרים, יכול היה יוסף לשער שגם אחיו יתדפקו בשערי מצרים. אבל לפי המשך המדרש, נראה שידועו זה של יוסף שאחיו בדרך למצרים לשבור אוכל, לא הייתה כללית, אלא ידיעה שמקורה במעקב מסוים. יוסף ציפה כל אותן שנים למפגש עם אחיו והתכונן לו. לפיכך, התנכרותו בעת המפגש לא הייתה החלטה של רגע.

⁵ משום שאחי יוסף הקדישו את ראשית זמנם במצרים לחפש את יוסף ורק אח"כ לשבור אוכל. ראו בסימן ד שם המדרש המשלים: "ויוסף הוא השליט וגו', שלש גזירות גזר: שלא יכנס עבד למצרים, ושלא יכנס אדם בשני חמורים, ושלא יכנס אדם עד שלא יכתוב שמו ושם אביו ושם זקיננו ... אמרו (האחים זה לזה): ניכנס ונראה. אם נמצאהו טוען בעוולו – הרי טוב. ואם לא – בבוקר אנו רואים מה נעשה". האחים עוד חשבו שיוסף הוא עבד והתפזרו בשווקי מצרים לחפש אחריו. אם ימצאו אותו "טוען בעולו", היינו עבד של מישהו – יפדו אותו. ואם לא, יתכנסו למחרת ויטכסו עצה מה לעשות. ומשלא מצאו אותו בשוק של עבדים, עברו לשוקי הזונות ומחשבתו של יוסף שאחרי שלושה ימים יבואו לאחד האוצרות לא התממשה. מדרש זה מחדד את מה שגם פשוט עפ"י המקרא שהדבר האחרון שהיה עולה בדעתם של האחים הוא שיוסף נעשה בינתיים משנה למלך מצרים. כך שגם אם אולי הכירו משהו בקולו של יוסף (הקול הוא דבר מסגיר כפי שאומר יצחק: "הקול קול יעקב", ושאלו לדוד: "ויכר שאלו אתקול דוד ויאמר הקולך זה בני דוד", שמואל א כו), לא היו מעלים על דעתם שהשליט העומד מולם הוא יוסף הנער שמכרוהו.

⁶ מציאת אחי יוסף כשהם מחפשים את יוסף בשוק (רובע) הזונות של מצרים, וודאי שהעלה ביוסף זכרונות קשים. יופיו, שקיבל מרחל אימו (משל המקל שנזרק לאוויר ונופל על בסיסו, בראשית רבה פו ו), הוא שמן הסתם תרם לשנאת אחיו (בני לאה) וקנאתם בו, והוא שמביאם כעת לחפש אותו ככלב (זונה ממין זכר) בשוק הזונות של מצרים. מוטיב הזונות גם מחזיר את יוסף לניסיון הקשה עם אשת פוטיפר שנגרם בשל יופיו. ראו דברינו [יוסף ואשת פוטיפר](#) בפרשת וישב, ובהם המדרש מהגמרא במסכת סוטה לו ע"ב: "באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו: יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות? דכתיב: ורועה זונות יאבד הו". אז עכשיו אתם, אחי, חושב יוסף, מחפשים אותי בשוק של זונות ... ראו אגב הסיפור על ר' מאיר שהלך לחפש ולפדות את אחותו ברוריה (בתו של ר' חנינא בן תרדיון) בשוק של זונות וכיצד בדק אותה אם זינתה (עבודה זרה דף יח עמוד א).

⁷ ציטוט פסוקים במדרשים הוא עניין מורכב שחלו בו ימים רבות של מעתיקים ומלבי"דים למיניהם. בנוסח וילנא מובא רק הקטע: "ויתנכר אליהם וכו'", אבל בנוסח תיאודור-אלבק קטע קודם בפסוק: "ויכירם ויתנכר אליהם וכו'". לאמר, "ויתנכר" קשור ל"ויכירם" ולא בכדי כתובים שני פעלים אלה ברצף (ראו הערה 1 לעיל על הנטיות השונות של השורש נכ"ר). יש קשר הדוק בין "ויכירם" ובין "ויתנכר". אתה מתנכר למי שאתה בעצם מכיר (ומכר אותך), אתה מתכחש להיכרות שביניכם. ראו פירוש שכל טוב (בובר) בראשית מב ז שמדגיש קשר זה: "וירא יוסף את אחיו ויכירם. ממש: ויתנכר עליהם. נעשה להם כנכרי שאין מכיר".

⁸ ראו בראשית רבה פד ט על הפסוק: "ולא יכלו דברו לשלום" שמשבח את אחי יוסף שלפחות לא נהגו "אחד בפה ואחד בלב" ותוכם היה כבדם גם אם היה לרעה. (ראו דברינו [תוכו כבדו](#) בפרשת תרומה). אז אולי זה הרגע לבוא איתם בחשבון כן ואמיתית במקום להתנכר? אולי. אך לא כך חשב יוסף.

לא נכנסתם בפתח אחד? אמרו לו: כך ציונו אבא: אל תכנסו בשער אחד. אמר להם: בשוק של זונות מה טיבכם? לא הייתם מתייראים מן העין? לא כך צוה אתכם אביכם?⁹ אמרו לו: אבידה אבדה לנו והיינו מבקשים אותה שם. אמר להם: איזו אבידה?¹⁰ אני רואה בגביע ששניים מכם החריבו כרך גדול של שכס ואח"כ מכתתם אחיכם לערביים.¹¹ מיד נזדעזעו ואמרו לו: שנים עשר אחים אנחנו בני אבינו. אמר להם: והיכן הם השניים? אמרו לו: האחד איננו, מת. והקטן היום את אבינו. אמר להם: הביאו אחיכם הקטן אלי ואדעה כי לא מרגלים אתם. לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם, מפני שהוא דחפו לבור.¹² ופירש אותו מלוי שלא יטלו עליו עצה. אמר שמעון לאחיו: כך עשיתם ליוסף, כך אתם מבקשים לעשות לי! אמרו לו: מה נעשה ימותו אנשי בתינו ברעב...¹³

מדרש תנחומא פרשת מקץ סימן ו – עשרה הם עדה ולרחמים

"וירדו אחי יוסף עשרה", ולמה עשרה? שיש בהן כח לדחות הפורעניות. שכן כשבא הקב"ה להחריב את סדום והיה אברהם אבינו מבקש עליהן רחמים מן השמים, התחיל מספר (סופר) מן חמשים עד עשרה, שנאמר: "אולי ימצאון שם עשרה" (בראשית יח לב). כי עשרה היא עדה... וכתוב: "אלהים נצב בעדת אל" (תהלים פב א). לכך נאמר: "וירדו אחי יוסף עשרה", שכן בסדום אמר עד עשרה.¹⁴

"ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים" - שלא יכירס אדם. אמר הקב"ה: אתם אמרתם "ונראה מה יהיו חלומותיו" - חייכם, החלום מתקיים.¹⁵ "וירא יוסף את אחיו ויכירם והם לא הכירוהו", שלא רחמו עליו.¹⁶ אבל יוסף: "ויכירם" - שריחם עליהם.¹⁷

⁹ שתיזוהרו ממראית עין (או מעין הרעה) ולא תיכנסו כחבורה מלוכדת של עשרה, אלא כל אחד בשער נפרד מחשש לעין, אז איך חזרתם והתחברתם בשוק של זונות? לא חששתם מהעין? יוסף שאביו מברך אותו: "בן פורת יוסף, בן פורת עלי עין" שאין עין הרע שולטת בו (בראשית רבה צז, ברכות נה ב). הוא זה שנותן עין רעה באחים.

¹⁰ את הרעיון שאחי יוסף יורדים למצרים לחפש את יוסף (שהוא כולו של המדרש ואין לו זכר במקרא), כבר ראינו בתחילת המדרש, אבל כאן יוסף "חותך" אותם, הוא לא מעוניין לשמוע את הסיפור שלהם (שמא יחבל הדבר בהתנכרותו) ועובר נושא. לעומת קיצור זה ראו פיתוח המוטיב במקבילה במדרש תנחומא (בובר) פרשת מקץ סימן יז: "אמר להם: תדעו שאתם מרגלים. למה הייתם הולכים ומחזרים בכל המדינה? אמרו לו: אח היה לנו ומכרנוהו לעבד. ומשעה שמכרנוהו, אבינו יושב ומתאבל עליו. וירדנו והכסף בידינו. לומר, בכל מקום שאנו מוצאים אותו אנו פודים אותו. אמר להם: אדם שמוכר דבר יכול לחזור בו? אמרו לו: לכך ירדנו, וכפליים בידינו לפדותו. אמר להם: ואם אינו מבקש למוכרו? אמרו לו: אפילו אנו נשרפים עליו, אין אנו זזים עד שנפדה אותו. אמר להם: הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם". נראה שיש כאן טקסט סמוי של דיון על "ערכו" של יוסף כעבד, דיון שרק תורם להתנכרות יוסף.

¹¹ ערביים הם ישמעאלים. מה שמחזיר אותנו לכל הסיפור הסבוך של מכירת יוסף בבראשית פרק לז, מי מכר למי, נושא לו נדרשו רבים וטובים ואף אנחנו שלחנו בו יד בדברינו מי מכר את יוסף (ולמי) בפרשת וישב. ראו בראשית רבה פד כב שהיו שם ארבע או אפילו חמש מכירות. האם יוסף מגלה כאן לאחים את גלגלה של שרשרת המכירה שהם התחילו בה (ולא ידעו את סופה)? הרי טיבו של עבד שהוא נמכר מיד ליד כחפץ ואינו מודע 'היכן הוא'. כך או כך, במקום לשים בפי יוסף דברים ישירים: מה בדיוק חיפשתם בשוק של זונות? איזו אבידה אבדתם שם? שם המדרש בפיו דברים מאד מתוחכמים שמחד גיסא מערערים את ביטחונם העצמי לנוכח העובדה שהשליט הכל יכול הזה יודע עליהם פרטים רבים; ומאידך גיסא, מזכירים את קנאותם של האחים בשכם על הזנות ואת מכירת אח לעבד. בשכם קנאתם לזנות! ואחר כך גם מכתתם את אחיכם לערביים! במילה "ואחר כך" המדרש יוצר כאן קשר מאד מעניין בין מעשה שכס למכירת יוסף. נראה עוד, שהמדרש מותח כאן את החבל עד הקצה, שהרי עוד כמה דברי תוכחה והפגנת ידע כאלה והאחים יזהו את יוסף.

¹² לא רק דחף, אלא גם השליך עליו אבנים במטרה להורגו, היינו שלא שעה לדברי ראובן ויהודה. ראו מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישב סימן יג: "מה עשה שמעון? כיון שנתנו אותו לתוך הבור היה שמעון מצווה ומשליכים עליו אבנים גדולות כדי להורגו. אבל כשנפל הוא ביד יוסף היה יוסף זורק עליו פטומות" (היינו מאכלים טובים).

¹³ והמשך המדרש שם במאסר שמעון ובהפגנת כוחו של מנשה בן יוסף מול כוחו של שמעון וכבר הארכנו די במדרש זה ובהערות עליו. (ראו שוב המקבילה במדרש תנחומא (בובר) פרשת מקץ סימן יז). סוף דבר, התנכרות יוסף לאחיו הייתה מלווה במעשים וחילופי דברים קשים ולא בהתעלמות גרידא. התנכרות פעילה ולא סבילה, התנכרות שכמעט והגיעה להיכרות, שהרי יוסף חושף בהתנכרותו לא מעט פרטים שיכלו להסגירו. ויש דברים בגו שאולי האחים חשדו בשליט מצרים שהוא יוסף, אך לא העזו לעשות את הצעד הראשון (ראו פירוש אור החיים בראשית מב ח: "מטבע אנושי כשתולד הידיעה בלב אחד מהשנים, גם בלב השני יתעורר בחינת הזכרון. כי הלבבות יגידו סודות נעלמים כאומרם (משלי כז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם וכו'").

¹⁴ ראו הרחבת המוטיב של "עשרה" שהם "עדה" במדרש בראשית רבה בפרשתנו, פרשה צא סימן ג, כולל דיון הלכתי לגבי צירוף ילד קטן למניין, מה שמכונה: "קטן וספר תורה, עושים אותו סניף", ומה שאולי מזכיר את בנימין שנעשה "סניף" לאחים בירידתם השנייה למצרים. אך מה שחשוב במדרש לעיל הוא שהכינוס של עשרה, הבסיס למניין ולכל דבר שבקדושה, הוא בשל כוחו של מספר זה הנחשב לעדה: "לדחות הפורעניות" ולהציל קהל גדול. עשרה שבכוחם לדחות את הפורענות, הם שאברהם חיפש על מנת להציל את סדום ולא מצא (ראו רש"י בראשית יח לב). וכאן, העשרה שגרמו לפורענות – דבר שנראה עוד להלן – באים כעת לדחות את הפורענות הממשמשת ובאה על בית יעקב ולנסות לבטלה. האם מבקש כאן המדרש לומר שמה שבסופו של דבר ריכך את יוסף וגרם להפסקת התנכרותו הוא הכח של מנין עשרה? עוד על מנין עשרה, ראו הדף הקולר תלוי בצוואר כולם בפרשה זו.

¹⁵ תקנו כאן את הנוסח במדרש המודפס, עפ"י הצעת פירוש עץ יוסף.

¹⁶ נזכר שלא רחמו עליו.

¹⁷ מדרש זה הופך את הקערה על פיה. ראשית הוא דורש את פשט המלים: "והם לא הכירוהו" על העבר ולא על ההווה. על מכירת יוסף בפרשת וישב ולא על עמידת האחים מול יוסף בפרשתנו. במפגש הראשון של יוסף עם האחים, הוא מכיר אותם ומרחם עליהם – על אותם אחים שבעת המכירה לא הכירו את אחיהם והתחששו לו. יש קושי בפירוש זה לנוכח הפסוק הקודם: "וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת-אֶחָיו וַיִּכְרַם וַיִּתְּנָרְם אֱלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קְשׁוֹת", אבל יש לזכור שככל שהתעמר יוסף באחיו (ביד אחת, בשנייה הזמינם לסעוד

פסיקתא זוטרתא שמות פרק ב סימן יא – משה מול יוסף

"ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם".¹⁸ זה שאמר הכתוב: "גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו" (משלי כ יא), שהרי משה רבינו אף על פי שהיה בפלטין של פרעה, הלך לראות בסבלותן של ישראל. היינו דתנן: "הלל אומר אל תפרוש מן הצבור" (אבות ב ד), שלא יהיה אדם רואה צבור בצער ויאמר אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עלי נפשי, אלא יהא נושא בעול עם חבריו (גמרא תענית יא ע"א).¹⁹

מדרש תנחומא פרשת וישב סימן ב -

"ויראו אותו מרחוק וגו' ויקחהו וישליכו אותו הבורה וגו'" ... מה עשה ראובן? הלך וישב באחד מן ההרים לירד בלילה להעלות את יוסף. ותשעה אחיו יושבין במקום אחד כאיש אחד בעצה אחד להמיתו. עברו עליהם ישמעאלים, אמרו: לכו ונמכרנו לישמעאלים ... אמרו: נחרים בינינו שלא יגיד אחד ממנו ליעקב אבינו. אמר להם יהודה: ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה. מה עשו? שיתפו להקב"ה באותו החרם שלא יגיד לאביהם.²⁰

שבת שלום ושמחת חנוכה

מחלקי המים

מים אחרונים: מדרש חשוב שלא הספקנו להביא הוא דברים רבה ד ז, אשר דורש את הפסוק בתהלים לא ח: "אֲגִלָּה וְאֶשְׁמַחָ בְּחֶסֶדְךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת־עַנְיִי יְדַעַתְּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי", על כל הקורות את יוסף במצרים, שנהפכו מצרה לגילה ושמחה, כולל עמידת אחיו מולו כשהוא מתנכר אליהם! ראו שם מדרש זה השונה מכל מה שהבאנו והוא צריך עיון נפרד.

לפיוט ויכר-ויתנכר, ראו בעמוד הבא

בארמונו), רק בסוף 'סדרת החינוך' שערך להם הם טועמים את טעם המכירה לעבדות שהוא חווה. לצד זה יש כמובן את החשבון עם אבא יעקב, אך זה עניין אחר, ראו דברינו מדוע לא שלח יוסף אל אביו בפרשת ויגש). כך או כך, מדרש זה, על שני חלקיו, הוא מפתיע בגישתו המרוככת.

¹⁸ ראו דברינו ויצא אל אחיו בפרשת שמות.

¹⁹ יש מספר השוואות וקשרים מעניינים בין יוסף ומשה, כגון זה שיוסף חי רק מאה ועשר שנים בעוד שמשה זכה למאה ועשרים, וזאת משום שיוסף שמע עשר פעמים "עבדך אבינו" ושתק (ילקוט שמעוני תורה פרשת ויגש רמז קנא). לעומת זאת, יוסף זכה להיקבר בארץ משום "שהודה בארצו" ומשה לא זכה "משום שלא הודה בארצו" (דברים רבה ב ח). ואנו נוסף כאן השוואה נוספת על בסיס הפסוק במשלי "גם במעלליו יתנכר נער", שבו מצוי האזכור היחיד הנוסף במקרא של המילה "יתנכר". נכון שאין להשוות את האופן בו התגלגל יוסף לבית פרעה עם האופן בו התגלגל אליו משה, בוודאי לא את שנאת האחים כאן לעומת האחות הדואגת והמלווה שם והחמלה של בת פרעה (ראו דברינו בתיה – בת פרעה בפרשת שמות). אבל מרגע שאתה בגדולה ורואה את אחיך הסובלים או הכנועים לפניך, אתה צריך להחליט אם אתה מתנכר אליהם או מכיר אותם. דווקא ממקום של גדולה ועוצמה ניתן לסלוח. ראו גם המדרשים על רגע ההתוודעות של יוסף לאחיו (בדברינו ולא יכול יוסף להתאפק). מהם עולה שרגע זה הוא היה המכונן והמשמעותי ביותר לסגירת מעגל האיבה ושנאת האחים. הפסוק מספר משלי המצוטט במדרש: "גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו", הוא שבח למשה "הנער" הצעיר שיוצא ורואה בסבלות אחיו וע"פ לא מתנכר להם ומודע לכך שהם אחיו (ראו הדף ויצא אל אחיו וירא בסבלותם בפרשת שמות. מה עם יוסף? במעלליו של יוסף יש מן הנערות ואפשר לשאול אם אכן זך וישר היה פעלו או שניתן היה אחרת. האמנם צריך היה לעבור את כל סאגת ההתנכרות, על מנת להגיע ל"ויכר", לחידוש הכרת האחים זה בזה?

²⁰ ראו מקבילה בפרקי דרבי אליעזר פרק לז: "אמרו: נשים חרם בינינו שאין אחד ממנו מגיד הדבר ליעקב אבינו. אמרו ביניהם: ראובן אין כאן, בנימין אין כאן, ואין החרם מתקיים אלא בעשרה ואנו תשעה. אם כן היאך נעשו? שתפו המקום עמהם והיו עשרה וחרמו ביניהם שלא יגיד שום אחד מהם סוד זה ליעקב. ירד ראובן בלילה להעלות יוסף מן הבור ולא מצאו שם. אמר להם ראובן: הרגתם את יוסף ואני אנה אני בא מצרת אבינו! ויגידו לו אחיו הדבר שעשו ואת החרם שהחרימו ושתק. וגם הקב"ה שתק ומפני החרם לא הגיד הדבר ליעקב". אנחנו "סוחבים" עניין קשה זה משבת פרשת וישב ומחפשים לו פתרונים. מה פירוש עניין זה ששיתפו האחים את הקב"ה בחרם הנורא הזה? כיצד ניתן להבין אותו? הקב"ה שותף למעשה האחים?! השכינה כבולה כביכול בחרם זה ומנועה מלגלות ליעקב שיוסף נמכר לעבד למצרים והוא חי? (ניחא שרוח הקודש הסתלקה מיעקב עקב אבלו). שמעתי מפי גיסי הרב שמואל ריינר נ"י, בשם מי השילוח, שמדרש זה רוצה לומר שבפרשת יוסף ואחיו, בניגוד לפרשות קודמות בספר בראשית: ישמעאל ויצחק, יעקב ועשו, לא כל הצדק והצדיקות נמצאים בצד אחד. לא כל העוולה בצד האחים ובצד השני עומד "יוסף הצדיק". שיתוף השכינה עם חרם האחים משמעותו שגם בצד האחים יש צדק מסוים (ראו דברינו אבל אשמים אנחנו בפרשת מקץ, בפרט שיטת אור החיים, ספורנו והרב הירש שם). ואנו רוצים ללכת צעד נוסף בעניין זה. שיתוף השכינה פירושו הסתלקות התערבות הקב"ה בפרשת יוסף ואחיו. מה שבני האדם "בישלו", זה מה שהם "יאכלו" ורק הם יפתרו את הסבך אליו נקלעו. השבעתם אותי? אומרת השכינה בבקשה, אני מחוץ לעסק, אשתוק ולא אתערב. גם ליעקב לא אגלה. לא אפתור לכם שום דבר. אתם חיפשתם עשירי למנין החרם? קבלתם. ואימתי יותר החרם? אימתי תיפסק התנכרות האחים ויופר החרם ותתחדש האחוה? כשיהיה מנין חדש והפעם לטובה. כאשר ראובן יעשה תשובה, שמעון ישוחרר, יהודה יקבל אחריות, בנימין יצטרף וגם יוסף יחדל להתנכר ויחזור להכיר באחיו. ותהיו לא עשרה בצמצום, אלא שנים עשר בני יעקב ותשבו הפעם במושב עצה לחיים ולא למיתה ותשבעו לא עוד שנאת אחים. 'חרם' לטובה של שנים עשר יבטל חרם לרעה של עשרה. והשכינה וודאי תשמח להצטרף, כאשר יתקיים: ויכר יוסף את אחיו והם הכירוהו. ויכר יוסף בחטא הדיבה שהביא על אחיו ויחדל מהתנכר להם, והם הכירו בחטא המכירה של יוסף ויתחרטו בלב שלם על שהתנכרו והתנכלו לו.

ורק לדבר אחד
 שואף חותר
 עם אח קטן
 לשוב ולהתחבר
 גם אם לב אב זקן הוא שובר.

עד קול בנימין
 חנו והתגבר
 את אח "ויתנבר"
 המס וערער
 וחנר ליוסף שדי להתאכזר
 הגיעה עת לפשר וזמן לבשר
 עקב לישר, פערים לגשר.

ובעת ויגש יהודה
 נכוחות לדבר
 הסתלק "ויתנבר", וגבר "ויפר"
 והתודע יוסף אל אחיו
 ושב לאשר ולקשר.
 החזרה האחנה לבני יעקב?
 ריב אחים, נסלח והתכפר?

"ויפר" או "ויתנבר"?
 כהרף עין יוסף הרחר
 ולא אחר
 בחר להתנבר
 ב"מרגלים אתם"
 להתעמר
 כי חלומות ושנאות
 הוא זוכר
 ולסלח ולשכח
 אינו ממחר
 האם הוא עובר על נוקם ונוטר?
 האם קיום החלומות ירצה ויכפר?

ויעלו לנגד עיניו
 תלאותיו וכאביו
 ויתנבר אל אחיו
 וישלחם להתיסר
 בשמעון שיאסר
 בכסף משנה צובר
 בגביע כסף להתגדר.
 כי הוא בשלו מסתגר